

JUNI 2025

Europa tussen Trumps Amerika en Poetins Rusland

Vier voorstelbare toekomsten waarop Nederland nu (en niet later) moet anticiperen*

De eerste honderd dagen van de tweede presidentstermijn van Donald Trump waren uitermate turbulent. Het geopolitieke changement waar Instituut Clingendael in de Strategische Monitor aandacht voor vraagt,

tekende zich zeer snel af – met name het eerste scenario, “Trad Powers,” waarin de Verenigde Staten en Rusland toenadering tot elkaar zoeken.¹ Dit heeft het denken in Nederland en Europa over de wijze waarop de VS zich tot het Europese continent verhoudt flink op zijn kop gezet.

* De auteurs bedanken Bob Deen, Rem Korteweg, Saskia Legein en Louise van Schaik voor hun commentaar op dit stuk. Ook bedanken zij David Alders voor het maken van de AI-gegenereerde afbeeldingen die de scenario's verbeelden.

1 Koen Aartsma, Liam Klein en Chiara Schrader, [Geopolitiek changement op het wereldtoneel: Een foresightstudie](#), Clingendael Strategische Monitor 2025-2030 (Januari 2025).

De afgelopen jaren waren de volgende twee aannames leidend in het Nederlandse bestuurlijke en publieke debat:

1. De VS is een betrouwbare en geëngageerde partner van Europa;
2. Rusland en de VS staan geopolitiek lijnrecht tegenover elkaar.

De ontwikkelingen in het eerste maanden van 2025 leggen bloot dat deze aannames minder zeker zijn dan velen lang veronderstelden. Beide aannames – of “relatieve zekerheden” – zijn getransformeerd in hedendaagse onzekerheden. Dit is het gevolg van een dubbele geopolitieke schok.

Geopolitieke schok 1: De veranderende Amerikaanse houding ten aanzien van Europa

Trump-II heeft de fundamenten onder de naoorlogse veiligheidsarchitectuur dermate hardhandig en plotseling weggeslagen, dat Amerika's Europese partners zich hardop afvragen in hoeverre de huidige Amerikaanse regering zich nog überhaupt voor hun veiligheid wil inzetten. Als Trumps regering enkel Europese bondgenoten zou willen dwingen tot hogere defensie-uitgaven, dan was de dreiging van een gefaseerde terugtrekking van Amerikaanse steun, met keiharde deadlines, voldoende geweest. Trumps frontale aanval op het Amerikaans-Europese veiligheidsverbond kan daarom ook voortkomen uit andere drijfveren.

De trans-Atlantische betrekkingen worden momenteel niet alleen geschaad door openlijke beledigingen over en weer, maar ook door de constante onzekerheid en ambiguïteit die vooral Washington creëert. De aanloop en nasleep van de Veiligheidsconferentie van München in februari 2024 vormden een sprekend voorbeeld van beide ontwikkelingen. De Amerikaanse defensie-minister Pete Hegseth maakte vóór de top duidelijk dat Europeanen hun eigen collectieve zelfverdediging moesten regelen. Maar tijdens de top schoffeerde de Amerikaanse vicepresident JD Vance de aanwezige Europese regeringsleiders en liet hij vervolgens zijn steun blijken voor de AfD, een partij die uiterst

sceptisch is over verhoogde defensie-uitgaven. Op deze manier is er fundamentele onzekerheid ontstaan over de precieze intenties en wensen van Trump-II en over de Amerikaanse bijdrage aan de Europese veiligheid.

Geopolitieke schok 2: Washington zoekt toenadering tot Moskou

De snelle toenadering tussen Washington en Moskou in het eerste kwartaal van 2025 zet de aanname dat de verhouding tussen Rusland en de VS inherent vijandig is op losse schroeven. Daarbij geldt wel dat nog moet blijken in hoeverre deze poging van Washington om toenadering tot Moskou te zoeken succesvol zal zijn, gezien de hoge eisen waaraan Vladimir Poetin tot dusver vast lijkt te houden.

President Trump heeft de wens uitgesproken om de oorlog in Oekraïne dit jaar langs diplomatieke weg te beëindigen. Daarbij lijkt Trumps twijfelachtige interesse in de Europese veiligheid hem gewilliger te maken om meer concessies aan Moskou te doen dan zijn voorganger Joe Biden. Een tweede drijfveer is dat Washington Moskou van Beijing wil losweken om de geopolitieke positie van China te verzwakken. Dit belang wordt deels door Moskou gedeeld, aangezien de huidige Russische afhankelijkheid van China de voor Rusland zo belangrijke strategische autonomie ondermijnt en zijn economische ontwikkeling verzwakt. Aan de andere kant zal Moskou geen afstand willen nemen tot Beijing in de mate waarin Washington dat verlangt. Mogelijk is de Amerikaans-Russische toenadering ook gestoeld op (vermeende) gedeelde conservatieve en/of antiliberaal-waarden tussen Trump en Poetin.

Het belang van strategische foresight

Er bestaat een hoge mate van onzekerheid de komende weken, maanden en jaren waar het onze nationale en Europese veiligheid betreft. We weten simpelweg niet meer in welke mate en hoedanigheid de trans-Atlantische betrekkingen zullen voortbestaan. We weten ook niet in hoeverre het charmeoffensief van Washington richting Moskou zal slagen, en, zo ja, wat de gevolgen daarvan zullen zijn.

Figuur 1 Assenkruis met de vier toekomstscenario's

Bron: ChatGPT en Midjourney.

Om het Nederlandse buitenland- en veiligheidsbeleid “toekomstproof” te maken is het noodzakelijk om in een bandbreedte aan mogelijke toekomsten te denken en daarvoor scenario's te maken. Ook ongewenste maar impactvolle scenario's moeten we daarbij niet uit de weg gaan. Zeker in tijden van snelle verandering is het essentieel om ons nieuwe ontwikkelingen voor te durven stellen. We kunnen het ons niet permitteren om slechts achteraf bij te sturen. Daarvoor zijn de belangen en de consequenties te groot.

Deze alert doet hiertoe een eerste aanzet. De uitgangspunten hiervoor zijn twee kernonzekerheden. Deze kernonzekerheden ontleen hun oorsprong aan de geschetste aannames en geopolitieke schokken.

De twee nieuwe kernonzekerheden waarmee Europa zich geconfronteerd ziet, zijn als volgt:

1. X-as: De mate van erosie van de trans-Atlantische betrekkingen;
2. Y-as: De mate van toenadering tussen de VS en Rusland.

Voor elk kwadrant van het assenkruis dat hieruit volgt is een scenario uitgewerkt. Na de

beschrijving van de scenario's volgt hieronder een analyse van een aantal overkoepelende strategische dilemma's en consequenties die de scenario's kunnen opleveren voor Nederland.

Voordat deze scenario's en de specifieke lessen die eruit getrokken kunnen worden aan bod komen, loont het om eerst stil te staan bij algemenere aanbevelingen die ook in de Clingendael Strategische Monitor 2025 al werden geopperd. Ten eerste is het uitgangspunt hier – zoals bij alle andere foresight-exercities – dat de toekomst fundamenteel onzeker is. Breed denken en durven anticiperen blijft daardoor van groot belang. Hiervoor is *strategic foresight* onontbeerlijk, om de lezer en denker te dwingen om in bandbreedtes te denken in plaats van onvermijdelijkheden. Het streven hierbij is naar “toekomstproof” beleid toe te werken.

Iets concreter en meer toegespitst op de scenario's is het een fout om in het te vormen en voeren beleid één van de kwadranten van het assenkruis te negeren. Tegelijkertijd is het onverstandig te veronderstellen dat elementen uit slechts één van de scenario's uit kunnen komen. De volatiliteit van de dynamiek tussen de VS, Rusland en de EU maakt dat verschillende

(delen van) scenario's achter elkaar kunnen worden bewaarheid. In de analyse van de scenario's gaan we dieper in op de thema's en aspecten van de door ons geschetste mogelijke toekomsten die nu wellicht te weinig aandacht en reflectie genieten. Het onderliggende patroon in het selectief onderkennen van toekomsten is vaak (en begrijpelijkerwijze) wensdenken: het kan prettig en veilig aanvoelen om ongemakkelijke toekomsten te negeren, zoals een toekomst waarin de erosie van de trans-Atlantische band extreem is. Al is het maar omdat de angst kan bestaan dat er enkel al over spreken een *self-fulfilling prophecy* met zich mee kan brengen. Negeren heeft echter ook grote risico's. De vraag is kortom hoe ook de onwelkome scenario's die waarschijnlijker dan voorheen zijn geworden op een slimme manier in beleid mee te nemen.

Scenario 1. "Tough Love"

Hoe Trump-II de NAVO reanimeert, met alle gevolgen van dien

(Lagere mate van erosie van de trans-Atlantische betrekkingen, lagere mate van toenadering tussen de VS en Rusland)

Het is een geluid dat je veel hoort vanuit MAGA-Amerikaanse hoek: Trump-II wil de NAVO niet opbreken maar juist versterken. Daarvoor moeten Europese landen wel weer hun nationale kracht en trots terugpakken van "globalistische" organisaties zoals de Europese Unie. De toekomst van de NAVO is een verbond tussen een machtig VS en een aantal individuele, half-gemilitariseerde Europese natiestaten. Deze boodschap van onder andere de Heritage Foundation werd in Europa aanvankelijk met veel scepsis ontvangen.²

De vredesbesprekingen over de Oekraïneoorlog lijken het ergste wantrouwen in Europa echter stapsgewijs te weerleggen. Het Witte Huis ergert zich duidelijk aan de onbuigzame houding van het Kremlin, dat stevast blijft vasthouden

aan maximalistische eisen ten aanzien van Oekraïne. Trump en zijn adviseurs hebben dan misschien ferme taal uitgeslagen naar Europese bondgenoten, maar ze oefenen uiteindelijk ook stevige druk uit op Vladimir Poetin. Met nieuwe Amerikaanse steunpakketten voor Oekraïne wordt het voor de Russische strijdkrachten steeds moeilijker om vooruitgang te boeken op het slagveld, en kiest het Kremlin toch voor een compromis. In het staakt-het-vuren-akkoord dat op tafel ligt, moet Oekraïne flink inleveren, maar Rusland moet ook zijn meest vergaande eisen opgeven. Poetin is teleurgesteld in Donald Trump: hij had op een implosie van de NAVO gehoopt maar wat hij heeft gekregen is een Europese vijand die gezwind zijn militaire capaciteiten opschroeft.

In de loop van 2025 accepteren Rusland en Oekraïne een bestand. Zelensky treedt af, Rusland behoudt de veroverde gebieden en een NAVO-lidmaatschap voor Oekraïne is formeel van de baan. Ondanks Russische protesten stationeert een coalitie van Europese landen onder aanvoering van het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk tienduizenden Europese (en enkele Amerikaanse) "adviseurs" voor de Oekraïense strijdmacht, die de Oekraïense veiligheid de *facto* moeten garanderen. In de loop van 2026 stellen Europese beleidsmakers daarom hun oordeel over Trump-II bij. Nog steeds leeft er onvrede over de bruuske manier waarop de regering te werk is gegaan. Maar tegelijkertijd zeggen Europese topdiplomaten achter de schermen dat Trump-II inderdaad aangestuurd lijkt te hebben op een versterking van de NAVO. Vanuit die overtuiging gaat de EU toch overstag met het blijven aankopen van Amerikaans wapentuig.

De prijs die zo wordt betaald is tweeledig. Ten eerste is de relatie met Rusland slechter dan ooit. Poetin weet dat het Europese draagvlak voor schermutselingen met Rusland uiterst fragiel is. Daarmee is er een slinkende *window of opportunity*. Nu is de collectieve NAVO-verdediging nog verzwakt door de recente trans-Atlantische vertrouwensbreuk maar over een paar jaar kan dat anders zijn. Om die reden escaleert Moskou zijn heimelijke vijandigheden

2 Dit was de kernboodschap van Nile Gardiners lezing "[Tough Love](#)," georganiseerd door de Atlantische Commissie op 20 maart 2025.

richting de EU. In Parijs vindt een moordaanslag plaats op de CEO van het Franse defensiebedrijf Thales. Pro-Russische politici in Moldavië, Roemenië en Bosnië-Herzegovina ontvangen grote donaties uit het buitenland. Een Brits peloton in Oekraïne wordt getroffen door een explosie precies in de patrouilleroute – met afzender onbekend. Europa heeft Oekraïne (voorlopig) gered, maar wordt daardoor ook gedwongen om zijn capaciteiten beangstigend dun uit te smeren.

Ten tweede hebben de EU-lidstaten zich voorlopig neergelegd bij Amerikaanse controle over de militaire toekomst van Europa. Onder Amerikaanse druk, binnen de “wurggreep” van de NAVO, wordt de aandrang tot militaire en politieke integratie van de Europese Unie steeds minder urgent. Het wordt langzaam duidelijk dat het geopolitieke zwaartepunt in Europa inderdaad komt te liggen bij individuele natiestaten, al dan niet opererend in wendbare *coalitions of the willing*. Zo komt een belangrijke wens van MAGA beetje bij beetje in vervulling.

Scenario 2. De omgekeerde Kissinger

Hoe Washington een wig probeert te drijven tussen Moskou en Beijing

(Lagere mate van erosie van de trans-Atlantische relatie, hogere mate van toenadering tussen de VS en Rusland)

In het begin leek het er op dat Trumps Amerika en Poetins Rusland elkaar begonnen te naderen vanwege ideologische affiniteit. Uiteindelijk bleek Trumps handreiking aan Poetin toch vooral gemotiveerd te zijn door de wens om een wig te drijven tussen Moskou en Beijing. Chinahaviken zoals Marco Rubio en Elbridge Colby voeren de boventoon in Washington, waardoor in Washington de gedachte leeft dat geen middel geschuwd moet worden om Beijing de pas af te snijden. In navolging van Henry Kissingers en Richard Nixons strategie in de jaren '70 om de banden met China aan te halen en daarmee de Sovjet-Unie te isoleren, zet Washington nu vol in op het aanhalen van de banden met Moskou om Beijing te isoleren.

Het Kremlin ziet hierin een kans om van westerse sancties af te komen, de afhankelijkheid van China te verminderen en de impliciete erkenning als legitieme grootmacht op het wereldtoneel van Washington te krijgen waar het al lange tijd naar streeft. Als openingszet in deze nieuwe fase van het internationale schaakspel sluiten Trump en Poetin een grondstoffendeal, waarmee Moskou Amerika toegang belooft tot zeldzame aardmetalen en Amerikaanse bedrijven op preferentiële basis lucratieve investeringsmogelijkheden krijgen voorgehouden. Ook geeft Poetin het Russische ministerie van Buitenlandse Zaken de opdracht om te bemiddelen tussen Washington en Teheran, om zo Trump te helpen met het behalen van een diplomatieke zege in de onderhandelingen met Iran over een nucleaire deal. Bovendien gaat Rusland ondertussen, net als India, een dempende koers varen binnen de BRICS zodat de organisatie geen anti-Amerikaans en antidollar blok wordt. In ruil daarvoor biedt Washington sanctieverlichting en de erkenning van de Krim als legitiem Russisch grondgebied. Voorwaarde is wel dat Rusland zijn ambities in Oekraïne matigt. Dit maakt het voor Washington, dat toch al gefrustreerd raakte met het conflict, makkelijker om zich terug te trekken uit de oorlog, zoals Rubio in april 2025 al had gedreigd. De Amerikanen beloven alleen nog inlichtingen en wapens aan Kyiv te verschaffen als Rusland weer in de aanval gaat.

Door concessies aan Moskou te doen in Oekraïne, zijn er in theorie geen obstakels meer voor de herstart van het Charter van Parijs, een inclusieve veiligheidsarchitectuur die Rusland ook betreft. Zo luidt het verhaal van Rubio en defensie-minister Hegseth aan de Europese NAVO-partners. Deze laten zich uitermate verontwaardigd en bezorgd uit over de gang van zaken, maar Washington schat in dat oorlogsmoeheid de Europese leiders inmiddels op de knieën heeft gedwongen.

Europa en Oekraïne dreigen ondertussen pionnen te worden in een groter geopolitiek schaakspel. De NAVO blijft weliswaar intact, maar twijfels omtrent de Amerikaanse toewijding aan de Europese veiligheid blijft bestaan.

De Russische matiging is vooral gebaseerd op een “gentlemen’s agreement” met de huidige Amerikaanse president, en de duurzaamheid ervan is onduidelijk. Het blijft goed mogelijk dat Rusland de oorlog in Oekraïne toch herstart in de nabije toekomst. In Kyiv maakt men zich zorgen dat Rusland de intensiteit van de oorlog in het oosten van Oekraïne weer zal opvoeren. Vooral nu de Amerikaans-Russische zeldzame aardmetalendeal het belang van de Oekraïense grondstoffendeal voor Washington ondermijnt, worden er vraagtekens geplaatst bij de Amerikaanse belofte om Oekraïne in het geval van hernieuwde agressie te steunen. Ondertussen neemt de Amerikaanse druk op Europa toe om zich aan te sluiten bij de Amerikaanse handelsoorlog tegen China.

Scenario 3. Oost-West, Thuis Best

Hoe een terugtrekking van de VS een voorzichtige Russisch-Europese toenadering mede mogelijk maakt

(Hogere mate van erosie van de trans-Atlantische relatie, lagere mate van toenadering tussen de VS en Rusland)

Na een lang en hobbelig onderhandelingstraject wordt er betreffende Oekraïne een algeheel staakt-het-vuren-overeenkomst gesloten. Onder toenemende economische druk van westerse sancties en een dalende olieprijs (die mede het gevolg is van een door Trump ontketende handelsoorlog), evenals tegendruk van invloedrijke spelers uit het Mondiale Zuiden, bindt Rusland zijn hoge eisen in. Beijing wil de betrekkingen met Europa verbeteren nu de Chinese relatie met de VS in rap tempo verslechtert. En om een verdere val van de olieprijs tegen te gaan, is Rusland aangewezen op OPEC+-partners als Saoedi-Arabië, die ook niets zien in een verdere escalatiespiraal. Oekraïne is uitgeput van een lange oorlog en gaat schoorvoetend akkoord met een deal onder Amerikaans leiderschap die de oorlog langs de frontlinie befrist, zonder dat het land lid wordt van de NAVO of andere westerse veiligheidsgaranties krijgt. Wel krijgt Oekraïne substantiële financiële en militaire steun vanuit Europa. Washington ziet de deal als een groot

Amerikaans diplomatiek succes. De Nobelprijs voor de Vrede zou naar Trump moeten gaan, aldus Trump.

Met een gerust hart kan Washington het Europees continent nu definitief de rug toekeren, om al zijn aandacht te richten op de eigen directe omgeving. In dat kader neemt de Amerikaanse druk op Groenland toe: heimelijke beïnvloedingscampagnes en zelfs regelrechte omkoping moeten de weg vrijmaken voor Amerikaanse controle over het eiland. De NAVO blijft formeel bestaan, maar er bestaat zoveel onduidelijkheid over de invulling van Artikel 5 (een aanval op één is een aanval op allen) dat de organisatie steeds meer een papieren tijger is geworden. In de Europese hoofdsteden wordt achter de schermen gefoeterd dat de VS er dan nog beter uit zouden kunnen stappen. Amerika kondigt aan om gradueel zijn troepen uit Europa terug te trekken. Tegelijkertijd blijft de Trump-regering een chaotisch handelsbeleid voeren: importheffingen worden de ene dag aangekondigd, om de volgende dag weer van tafel te worden geveegd.

Moskou grijpt de situatie aan om een handreiking te doen aan Europa. Het is een poging om de Russische economie uit het slop te trekken en tegelijkertijd de ontstane afhankelijkheid van China te verminderen. Bovendien vermindert de Amerikaanse terugtrekking uit Europa de Russische veiligheidszorgen, omdat Moskou niet gelooft dat EU-lidstaten ooit eendrachtig en effectief zullen kunnen optreden.

Voor die aannahme blijkt goede reden te zijn. Landen als Hongarije en Slowakije sluiten lucratieve deals met Moskou waar het de import van Russische olie en gas betreft, waarmee ze tegen de officieel nog staande Europese sancties ingaan. Ook nieuwe regeringen in Frankrijk en Duitsland zien een opening tot voorzichtig herstel van de economische banden met Rusland, om de economische klappen van Trumps handelsbeleid te verzachten en de binnenlandse opkomst van het rechtspopulisme te stremmen. Onderhandelingen over sanctieverlichting in ruil voor een afschaling van Russische hybride activiteiten beginnen voorzichtig. Duitsland

laat weten interesse te hebben in het herstel van de Nordstreampijpleiding. Met goedkoop Russisch gas hoopt Berlijn de kwakkelende Duitse industrie een handje te helpen en tegelijkertijd de afhankelijkheid van mogelijk onbetrouwbaar Amerikaans LNG te verminderen. Polen en de Baltische staten zijn verbolgen over het feit dat steeds meer EU-lidstaten “verraad” plegen door zaken te willen doen met Rusland. Op deze manier geeft Rusland een impuls aan de eigen economie terwijl het daarmee zijn Europese rivalen ook nog eens uit elkaar speelt.

Scenario 4. Europa in de tang

Hoe de druk op Europa vanuit zowel het oosten als het westen verder opgevoerd kan worden

(Hogere mate van erosie van de trans-Atlantische relatie, hogere mate van toenadering tussen de VS en Rusland)

De “vredesonderhandelingen” eind 2025 tussen Rusland en Oekraïne – onder auspiciën van de Amerikanen en het Vaticaan – lopen uit op een fiasco. President Trump is helder na afloop: hij heeft het een jaar van zijn kostbare tijd gegeven om vrede op het Europees continent te bewerkstelligen. De oorlog had in vierentwintig uur opgelost kunnen worden, ware het niet dat een “halsstarrig” Europa en Oekraïne er een potje van hebben gemaakt. De dag erna kondigen de VS aan aanwezige troepen uit Oost-Europa per direct terug te trekken.

Op 6 januari 2026 bezoekt Poetin Trump in het Witte Huis. Hij feliciteert de VS met het vijfjarig jubileum van de Capitoolbestorming. De dag erop vertelt Trump tijdens een gezamenlijk interview in het Oval Office vol trots over de deals die hij persoonlijk met Poetin heeft gesloten. Amerika krijgt toegang tot Russische zeldzame aardmetalen en Amerikaanse sancties zullen worden opgeheven.

Poetin vliegt tevreden terug. Hij voelt vrij baan om Oekraïne, de EU en “onvriendelijke” Europese landen onder de grootst mogelijke druk te zetten. De militaire druk op Oekraïne

wordt verder opgevoerd. Tegelijkertijd maakt Rusland in de lente van 2026 troepen vrij voor een grootschalige militaire oefening – samen met Belarus – aan de Belarussische grens met Litouwen. Ook belegt Poetin een persconferentie waarin hij zich direct richt tot alle “vredelievende” Europeanen. De acties voor de schermen gaan hand-in-hand met grootschalige desinformatiecampagnes achter de schermen.

Terwijl de dreiging vanuit het Oosten toeneemt schitteren de VS in afwezigheid. Zeventien dagen later verbreekt Washington echter het zwijgen wanneer vicepresident Vance aankondigt dat Denemarken te traag vorderingen heeft gemaakt ten aanzien van de vrijheidswens van de Groenlanders. Ook de EU heeft volgens hem geen steek geleerd van het eerste jaar van Trump-II. Europa blijft “arbitraire dictaten” opleggen aan Amerikaanse Big Tech (die de VS en Europa juist van het kwaadaardige China moeten beschermen) en “onnodig ruzie zoeken” met Rusland, aldus Vance.

Trump kondigt dezelfde dag torenhoge nieuwe handelstarieven voor de EU aan. Elon Musk roept via X om een “Europese revolutie,” naar het voorbeeld van de Amerikaanse precies 250 jaar geleden. Als klap op de vuurpijl houden de VS diezelfde dag militaire oefeningen – met amfibische transportschepen – voor de Groenlandse kust nabij de hoofdstad Nuuk. De Amerikaanse president richt zich in een agressieve speech tot de Europese bevolkingen en overheden waarin hij Europa oproept zijn knopen te tellen: “Zijn jullie met de globalisten en China, of met de vrijheid en de VS?!” Hij sluit af met een ultimatum: als Denemarken niet binnen een week over de brug komt dan regelt Washington het “Groenlandprobleem” wel eigenstandig.

Analyse en conclusie

“In any moment of decision, the best thing you can do is the right thing, the next best thing is the wrong thing, and the worst thing you can do is nothing.” – Theodore Roosevelt

Het is duidelijk dat de trans-Atlantische band voorlopig niet meer de oude zal zijn: enige erosie is onvermijdelijk, omdat het (wederzijdse) vertrouwen sterk is geschaad. Wel is onduidelijk hoe ver de erosie zal gaan en hoe de geërodeerde relatie eruit zal komen te zien. Kunnen de trans-Atlantische relaties in heronderhandelde vorm voortbestaan (Scenario's 1 en 2)? Gaan de VS zich unilateraal terugtrekken uit Europa (Scenario 3) of gaan zij zich juist zeer assertief of zelfs agressief opstellen naar Europa (Scenario 4)?

Zeker is dat het westerse diplomatieke isolement van Rusland is doorbroken en dat normalisering van de betrekkingen met Moskou geen taboe meer is in Washington. Wel is onduidelijk in hoeverre de huidige toenadering tussen het Witte Huis en het Kremlin duurzaam is en kan leiden tot een diepere verandering in de Amerikaans-Russische betrekkingen. Het is goed mogelijk dat Trump en/of Poetin onderschatten hoever hun belangen uiteen liggen en uiteindelijk gedesillusioneerd zullen raken met elkaar (Scenario 1). Ook is het goed mogelijk dat de Trump-regering uiteindelijk helemaal niet zo geïnteresseerd in Rusland zal blijken te zijn nadat de oorlog in Oekraïne is beëindigd (Scenario 3). En zelfs scenario's waarin er vergaande toenadering plaatsvindt tussen de VS en Rusland zijn goed mogelijk, maar vallen ook uiteen in meer door belangen gedreven en meer ideologisch gedreven varianten (zie Scenario's 2 en 4 en hieronder).

De scenario's laten zien dat zowel Trumps Amerika als Poetins Rusland zich van een zeer ideologisch gedreven, radicale kant kunnen laten zien, of juist van een meer calculerende, traditioneel "realpolitieke" kant. Scenario's zijn voorstelbaar waarin Trumps Amerika zich meer laat leiden door economische belangen (Scenario's 1 en 2). Maar ook scenario's waarin een ideologie van "dark MAGA" de boventoon voert in de VS (Scenario 4). Aan de andere kant is een Rusland voorstelbaar dat een gedeeltelijke *rapprochement* nastreeft met traditionele Europese vijanden zoals Duitsland (Scenario 3). Maar ook een Rusland dat de frontale aanval kiest en de vijandigheden richting de gehele EU

escaleert (Scenario's 1 en 4). In Nederlands en Europees strategisch denken is zowel de harde, zwaar ideologische variant van Trumps Amerika als de "gematigde" variant van Poetins Rusland op dit moment wellicht onderbelicht. Dat komt grotendeels doordat het ongemakkelijk is om ons een vijandig gezind Amerika voor te stellen of een potentieel compromis met Rusland. Toch is het belangrijk serieus strategisch na te denken over de gevolgen van beide reële mogelijkheden.³

Nauw gerelateerd aan het vorige punt is de observatie dat het Nederlandse (en Brusselse) beeld van Rusland wellicht te ééndimensionaal is. Enerzijds is Rusland zeker een bedreiging. Rusland ziet zichzelf als een grootmacht met een invloedssfeer en schuwt het gebruik van militaire en hybride middelen niet. De NAVO wordt gezien als een belangrijke rem op de Russische invloed in Oost-Europa en een bedreiging voor de nationale veiligheid. Afschrikking is daarmee dus belangrijk. Zeker als de Amerikaanse dekking wegvalt, wordt het voor Rusland aantrekkelijker om (de dreiging met) militaire en/of hybride middelen in te zetten om invloed in Europa uit te oefenen en de NAVO uiteen te spelen of onder druk te zetten (zoals in Scenario 4). Anderzijds is Rusland echter ook gebaat bij betere relaties met Europa en wil het de economische banden herstellen (zoals in Scenario 3). Het is niet in het Russische belang om eenzijdig afhankelijk te blijven van China.

Dit strategische imperatief om te balanceren tegenover China was waarschijnlijk een belangrijke drijfveer voor Rusland om de recente handreikingen van Washington te verwelkomen. Een belangrijk inzicht voor Nederland en de EU is dat deze drijfveer net zo goed zou gelden ten aanzien van een hypothetische handreiking aan Rusland vanuit "ons." Als de relatie tussen de VS en Rusland in zowel Washington als Moskou

3 Voor een verkenning van de MAGA-gedomineerde, ideologisch gedreven versie van Trumps Amerika waar de EU mee te maken zou kunnen krijgen, zie Liam Klein, "[The Sources of American Conduct: How MAGA Ideology Could Turn the USA into the EU's Implacable Adversary](#)," Clingendael Alert (mei 2025).

heroverwogen kon worden – zelfs na Bidens grootschalige steun aan Oekraïne en felle taal richting Moskou – dan kan dat in theorie ook met de relatie tussen Moskou en Den Haag en Brussel. De huidige relatie met Rusland wordt nu wellicht nog te veel als constante gezien; het debat heeft nauwelijks plaatsgevonden wat een (gedeeltelijk) herstel van de communicatie met Rusland zou inhouden, wat daarvoor nodig zou zijn, en waarom dat (niet) wenselijk zou zijn. Wat moet Rusland daarvoor doen, ten eerste, maar ook: wat kan Nederland doen om een wenselijke vorm van herstel te bespoedigen? Tegelijkertijd moeten we ook voorbereid zijn en anticiperen op een situatie waarin de Russische druk op Nederland en Europa toeneemt (terwijl de rugdekking vanuit de VS weg valt).

Een Nederlandse of Europese handreiking aan Rusland, of een Oekraïense capitulatie die Europese leiders met tegenzin zouden accepteren, lijkt nu nagenoeg onvoorstelbaar. Scenario's 2 en 3 maken inzichtelijk hoe belangrijk de tijdsfactor is in het verleggen van onze verbeeldingshorizon. Dit is een cruciaal maar onderbelicht punt: oorlogsmoeheid – het verstrijken van de tijd in een muurvaste situatie – kan uiteindelijk bespreekbaar maken wat in het heden onbespreekbaar kan lijken. Uitputting en slijtage vormen samen één van de belangrijkste (maar tegelijkertijd één van de meest onzichtbare) *gamechangers* in de verkenning van mogelijke toekomst.

De kernvraag bij dit alles blijft hoe Nederland en de EU zich tot de vier scenario's zou moeten verhouden. Wat als we ons in een dergelijk scenario bevinden: wat is ons handelingsperspectief? En wat willen we nu doen om onze uitgangspositie te versterken zodat we minder snel in een dergelijk scenario terecht komen of de impact van een dergelijk scenario kunnen mitigeren? De vier hierboven geschetste scenario's dienen als lenzen en kunnen verschillende perspectieven en inzichten bieden voor het bredere Nederlandse en Europese buitenland- en veiligheidsbeleid.

Over Instituut Clingendael

Het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' is een toonaangevende denktank en academie op het gebied van internationale betrekkingen. Met onze analyses, trainingen en publieke debat willen we overheden, bedrijfsleven, ngo's en de samenleving in bredere zin inspireren en equiperen, om zo een bijdrage te leveren aan een veilige, duurzame en rechtvaardige wereld.

www.clingendael.org
info@clingendael.org
+31 70 324 53 84

 @clingendaelorg
 The Clingendael Institute
 The Clingendael Institute
 clingendael_institute
 Clingendael Institute
 Newsletter

Over de auteurs

Koen Aartsma is Senior Research Fellow en hoofd van het “Strategic Foresight & Intelligence” programma binnen de Security Unit van Instituut Clingendael. Koen leidt Clingendael's inspanningen op het gebied van strategisch foresight en geopolitieke trendanalyse. Zijn onderzoek richt zich o.a. op machtspolitiek, de veranderende wereldorde en de rol van inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Liam Klein is Research Fellow bij het “Strategic Foresight & Intelligence” programma binnen de Security Unit van Instituut Clingendael. Liam is gespecialiseerd in de studie van politieke ideologieën. Hij gebruikt zowel historisch inzicht als foresight-methoden om mogelijke ontwikkelingsrichtingen van ideologische trends te verkennen, o.a. op het gebied van conservatief en rechts-radicaal Amerika.

Kaspar Pucek is Research Fellow bij de Security Unit en het Russia and Eastern Europe Centre van Clingendael. Zijn onderzoek richt zich met name op de geopolitiek, politiek en politieke economie van Rusland en Oost-Europa, evenals de Chinees-Russische betrekkingen.